

PREZENȚA ARMATEI ROMÂNE ÎN BASARABIA LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1918

Prof. univ. dr. **Ion GIURCĂ**

Universitatea Hyperion din București

PRESENCE OF THE ROMANIAN ARMY IN Bessarabia IN THE BEGINNING OF 1918

Summary. The establishment of the Country Council in Chisinau marked the beginning of a process that resulted in the unification of the Moldavian Democratic Republic and Romania. The disarray and robbery committed by Russian troops and local Bolshevik elements in Bessarabia made the representatives of the people in the Country Council request the Romanian government to send troops to Bessarabia to restore order. Following discussions and risk assessments, the Romanian government decided to send four divisions east of the Prut. They acted in compliance with the assigned mission. The population and authorities in Bessarabia acknowledged the presence of the Romanian troops as necessary and beneficial, but the authorities in Petrograd and Kiev as well as the Bolsheviks in the Moldavian Democratic Republic considered it an act of aggression. What is certain is that the Romanian military presence in Bessarabia provided the decision-makers in Chisinau with freedom of action regarding the domestic and foreign policy of the republic, the unification with the Country included.

Keywords: aggression, authorities, Bessarabia, bolshevich, freedom, presence, Romanian, troops, unification.

Rezumat. Constituirea la Chișinău a Sfatului Țării a marcat începutul unui proces care s-a finalizat prin unirea R.D. Moldovenești cu România. Dezordinile și jafurile produse în Basarabia de către trupele ruse și elementele bolșevizate locale au determinat deputații din Sfatul Țării să solicite guvernului român trimiterea de trupe în Basarabia, pentru restabilirea ordinii. După discuții și evaluări ale riscurilor, guvernul român a decis trimiterea la est de Prut a patru divizii, care au acționat în acord cu misiunea stabilită. Prezența trupelor române în Basarabia a fost apreciată ca necesară și benefică de către populație și autorități, dar ca un act de agresiune la Petrograd și Kiev, de către bolșevicii din R.D. Moldovenească. Cert este că prezența militară românească în Basarabia a asigurat libertate de acțiune factorilor de decizie de la Chișinău în privința politicii interne și externe a republicii, între care și unirea cu Țara.

Cuvinte-cheie: agresiune, autorități, Basarabia, bolșevic, libertate, prezența, trupe, român, unire.

În toamna anului 1917, pe frontul oriental situația a luat o întorsătură impredictibilă după revoluția bolșevică de la Petrograd, cu consecințe dintre cele mai grave pentru spațiul românesc, marcată, în principal, de intrarea armatei ruse aflate în spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru într-o stare de dezorganizare și indisciplină, care nu a mai putut fi restabilită de către comandanți. În contextul stării de insecuritate din zona liniei frontului din Moldova, la 5/18 decembrie 1918, Marele Cartier General român a dispus organizarea teritoriului până la Prut în opt zone militare, cu excepția Iașului, cu misiunea „să supravegheze unitățile ruse din zona respectivă, să împiedice dezertarea lor cu armele și să reprime încercările de brigandaje” [2, p. 911].

Pe fondul părăsirii frontului de către trupele ruse, guvernul român de la Iași a decis neimplicarea în disputele din cadrul armatei ruse, după destituirea generalului D.G. Scerbacev de către bolșevici, I.I.C. Brătianu exprimându-i acestuia că: „Nu pot mobiliza niciun soldat român pentru a vă apăra contra propriilor dumneavoastră trupe, fără a mă vedea amestecat în

luptele din Rusia și fără a provoca un conflict cu noii conducători.” [2, p. 440].

La 7/20 decembrie 1917, generalul Constantin Prezan a prezentat guvernului român situația din zona operațiilor, arătând că Armata 4 rusă a primit ordin să părăsească frontul și să se îndrepte către Iași, solicitând autorităților române permisiunea de a-l aresta pe D.G. Scerbacev, amenințând că în caz contrar vor interveni în forță. Noaptea de 8-9/21-22 decembrie 1917 a fost dramatică în condițiile tentativei de arestare a lui D.G. Scerbacev de către oamenii lui S.G. Roșal, context în care regele Ferdinand I și-a dat acordul pentru ca în dimineața zilei de 9/22 decembrie unitățile române să dezarmeze pe bolșevici, care au fost îmbarcați în trenuri și expediați peste Prut.

Situația din Basarabia, nesigură sub aspect politic și militar încă din luna octombrie 1917, îl determinase pe colonelul Nicolae Furtună să solicite, în ziua de 22 octombrie/4 noiembrie, constituirea unei armate moldovenești pentru securitatea teritoriului dintre Prut și Nistru, vorbind despre „prăzile și neorânduilele anarhice făcute în Basarabia de către dezertori și soldați ne-

disciplinați, și cheamă Congresul să ia hotărâre despre înființarea grabnică a oștilor naționale, căci numai ele sunt în stare a scăpa țara de anarhie și dărâmare” [3, p. 50], cerință inclusă în Rezoluția Congresului Ostășesc la 25 octombrie/7 noiembrie 1917.

Constituirea Sfatului Țării, la 21 noiembrie/4 decembrie 1917, a fost un prilej pentru a reitera necesitatea unei armate a Basarabiei, în Sfatul Directorilor Generali fiind inclus și un director pentru „trebile ostășești”. Prin proclamarea Republicii Democratice Moldovenești, la 2/15 decembrie, Sfatul Țării avea în vedere, între altele, „să întocmească îndată polcuri naționale din ostași născuți pe pământul Basarabiei pentru apărarea bogăției țării de jaf în vremea demobilizării oastei și pentru izbăvirea țării de cea mai strașnică anarhie.” [3, p. 119].

A doua zi a fost constituit guvernul R.D. Moldovenești, director general pentru treburile militare și de marină fiind numit Teodosie Petru Cojocar, care, bolnav fiind, nu și-a putut exercita funcția. În acele condiții, Sfatul Țării l-a împuternicit pe sublocotenentul Gherman Pântea să îndeplinească această funcție.

La 15/28 decembrie 1918, G. Pântea a emis „Ordinul nr. 1” către oștile Republicii Moldovenești, în care era prezentată situația din spațiul dintre Prut și Nistru: „Trebuie să întrebuițăm forțe supraomenești în lupta cu dezastrul și dezordinea ce bântuiesc în Republica Rusească și amenință să ajungă cu valorile și în țara noastră Moldova. Cea mai mare dificultate întâmpinăm în faptul că noi toți am pierdut încrederea și nu mai credem nimănui. Între noi sunt semănate neîncrederea și îndoiala.” [3, p. 129].

Prin urmare, în luna decembrie 1917, Sfatul Țării de la Chișinău nu dispunea de o structură polițienească sau/și militară care să poată asigura ordinea între Prut și Nistru, libertatea de acțiune pentru punerea în aplicare a programului expus și aprobat.

Situația din Basarabia în vara și toamna anului 1917 este reflectată pe larg în izvoare istorice, din acestea rezultând aspecte privind jafurile și dezordinile săvârșite de către trupe ruse și elemente bolșevizate.

La Iași situația dintre Prut și Nistru era cunoscută, guvernul și Marele Cartier General erau informate despre diferite situații create ca urmare a schimbărilor politice survenite la Chișinău, fiind preocupate și îngrijorate de starea de insecuritate din acest spațiu care se putea extinde, în diferite forme, și spre vest.

Prezența trupelor ruse între Prut și Nistru, aflate acolo cu diverse sarcini cu mult timp înainte sau retrase de la vest de Prut, cu orientări politice diferite, aflate sub comandă militară sau scăpate de sub control, constituiau un dublu pericol: posibilitatea de a impune prin forță un sistem politic contrar voinței majorității

populației, ușor de manipulat în acele condiții, cât și distrugerea elementelor de logistică ale armatei române aflate în acest spațiu.

Starea de insecuritate din Basarabia a determinat structurile centrale și locale din republică, în condițiile în care forțele și mijloacele la dispoziție nu erau în măsură să le asigure ordinea și siguranța, să ceară statului și armatei române să intervină la est de Prut.

Conștient de imposibilitatea asigurării ordinii în R.D. Moldovenească, obținând libertate de acțiune pentru restabilirea ordinii, V. Christy și I. Pelivan au efectuat o vizită secretă la Iași la 14-15 decembrie/27 – 28 decembrie 1917, unde au prezentat situația din Basarabia guvernului român. În urma discuțiilor de la Iași, la 22 decembrie 1916/ 4 ianuarie 1918, Sfatul Țării a trimis generalului C. Iancovescu, ministrul de război al României, o telegramă, semnată de către P. Erhan, I. Pelivan și V. Christy, în care se arăta: „Conform hotărârii Consiliului Directorilor Generali ai Republicii Moldovenești, vă rugăm să binevoiți a dispune trimiterea la Chișinău a unui regiment Ardelenesc cu posibilă urgență. Totodată vă rugăm să ordonați ca acest regiment să stea la dispoziția directoratului Republicii Moldovenești.” [4, p. 226].

A doua solicitare a sosit la Iași din partea Comitetului moldovenesc de la Kiev, care a transmis primului ministru român o telegramă în care se arăta: „Fiind informați de către reprezentantul Sfatului Țării despre situația critică din Basarabia, vă rugăm să trimiteți imediat în Basarabia trupele române pentru salvarea țării.” [5, p. 184]. După discuții în cadrul guvernului, la 24 decembrie 1917/ 6 ianuarie 1918 generalul C. Iancovescu a pus următoarea rezoluție pentru șeful Statului Major General al Armatei: „Consiliul de Miniștri a aprobat cererea de față. Se va da ordin ca 1 000 ardeleni cu arme și mitraliere, ce ne vin din Kiev, să se oprească la gara cea mai apropiată de Chișinău, de unde se vor trimite pentru paza depozitelor de subzistență.” [4, p. 267].

De comun acord cu autoritățile ucrainene, detașamentul de ardeleni a fost trimis la Chișinău, dar transportul s-a executat fără luarea unor măsuri de siguranță informativă și militară, astfel că la ajungerea în stația de cale ferată, detașamentul de ardeleni a fost întâmpinat cu foc de arme și mitraliere, rezultând mai mulți răniți, dintre care unii grav. Aceeași soartă a avut-o detașamentul format din ardeleni, ucraineni și grăniceri români, trimis de la Iași spre Chișinău, care a fost interceptat și atacat în Masivul Cornești făcând imposibilă ajungerea lor la destinație. Mai mult, la Chișinău bolșevicii au atacat sediul Comisiei interaliate, arestând militarii și funcționarii statelor Antante aflate în misiune.

În Sfatul Țării reprezentanții partidelor socialiste au prezentat la 26 decembrie 1917/8 ianuarie 1918 o moțiune prin care reproșau lipsa colaborării cu republica ucraineană și cu socialiștii revoluționari din Basarabia și Ucraina pentru paza căilor ferate și a depozitelor de aprovizionare, pentru combaterea actelor de tâlhărie și a anarhiei. Referitor la o eventuală intrare a armatei române în Basarabia, se considera că „poate fi pasul cel întâiu pentru ocuparea ei și pentru smulgerea ei de fapt din sânul republicii ruse și desigur se va prezenta un pericol pentru toate drepturile politice și sociale dobândite prin revoluție. Intrarea armatei române poate provoca războiul civil pe teritoriul Republicii Moldovenești.” [4, p. 267].

Cerința autorilor moțiunii era de a se protesta față de intrarea trupelor române în Basarabia, fiind cât se poate de clar că o parte a membrilor Sfatului Țării doreau intrarea teritoriului dintre Prut și Nistru în componența Ucrainei și instaurarea unui regim bolșevic. De altfel, la 3/16 ianuarie 1918, deputații socialiști de orientare prorusă s-au retras din Sfatul Țării și au emis o declarație în care se pronunțau pentru unirea cu revoluția bolșevică rusească, apreciau că în Sfatul Țării erau prea mulți moldoveni și elemente burgheze, se pronunțau împotriva venirii armatei „țariste” române în Basarabia.

Toate aceste acțiuni au determinat guvernul român ca, după îndelungi dezbateri și analize a riscurilor, să decidă la 4/17 ianuarie 1918 autorizarea intervenției armatei române la est de Prut. Justificarea deciziei a fost făcută publică mai târziu, la 12/25 ianuarie 1918, când a fost mediatizată în presa românească: „Comandantul rusesc ne-a cerut, în urma intervenției Sfatului Țării de la Chișinău, să asigurăm..., ordinea în Basarabia. Era cu atât mai necesar să se răspundă chemării comandantului rus și a Republicii Moldovenești, cu cât bande răzvrătite din armata rusă opreau trenurile cu aprovizionări pentru armata română și cea rusească și dădeau foc sau prădau depozitele de hrană, înființate de noi în Basarabia, precum și pe cele ce trebuiau, în urma înțelegerii cu guvernul și comandamentul rusesc, să le formăm în zona care ne-a fost desemnată acolo... În aceste condiții era absolută nevoie să ne asigurăm linia Chișinău, Ungheni, să restabilim ordinea în regiunea de unde trupele noastre se aprovizionează și în care populația înspăimântată de omorurile și jafurile bandelor ruse răzvrătite, reclama ajutorul ostașilor români.” [3, p. 138].

În acest scop a fost destinat Corpul 6 armată, comandantului acestuia, generalul Ion Istrati, fiindu-i stabilită următoarea misiune: „...să respingă peste Nistru bandele ruse care ar putea încerca să treacă în Basarabia fără ordinul comandantului rus al frontului

și deci cu intenția de a jefui sau a ataca trupele noastre; să asigure ordinea și regulata circulație pe calea ferată; să se facă ordine în tot ținutul Basarabiei, punându-se viața și avutul locuitorilor la adăpostul jafurilor și crimelor.” [6].

Pentru îndeplinirea misiunii încredințate au fost destinate diviziile 11 și 13 infanterie, 1 și 2 cavalerie, care: „să distrugă forțele de agitație existente în Basarabia; să treacă peste Nistru sub escortă, cu trenul sau pe jos, toți soldații ruși dezertori care rătăcesc prin sate și sunt organizate în bande în scopul de a jefui și răzvrăti pe locuitori. Cei originari din Basarabia vor fi trimiși la vetrele lor.” [6].

Dintre cele patru divizii destinate să acționeze în Basarabia, Divizia 11 infanterie a primit ordin să concentreze majoritatea forțelor în zona Chișinău, Cărbuna, cu misiunea „de a asigura transportul trenurilor de aprovizionare pe linia Bender, Socola și formarea depozitelor necesare armatei române în lungul drumurilor de etape. Să asigure ordinea la Chișinău și Bender pentru ca buna funcționare a căilor ferate să nu fie împiedicată de răufăcători; să pună populația, avutul ei și ținutului în siguranță, la adăpost de jafuri și distrugerii.” [7].

Conform ordinelor primite și planurilor de acțiune proprii, unitățile Diviziei 11 infanterie au trecut Prutul la 6/19 ianuarie 1918, ajungând în seara zilei de 12/25 ianuarie în zonele stabilite la circa 20-25 km de Chișinău.

La Călărași a avut loc o întâlnire a generalului E. Broșteanu cu I. Inculeț, președintele Sfatului Țării, care era însoțit de către un reprezentant al organizațiilor țărănești, orășenești, mateloților și soldaților moldoveni, „...cărora le-a explicat cu răbdare și i-a asigurat că armata română nu se va amesteca în treburile interne ale Republicii Moldovenești, atrăgându-le totodată atenția că nu se va opri decât la Chișinău pentru a-i izgoni pe bolșevicii de acolo, cărora să li se pună în vedere că, dacă vor organiza rezistență, armata română va face uz de toate armele din dotare.” [8, p. 70].

Pentru a se evidenția caracterul strict militar al acțiunii armatei române între Prut și Nistru, în aceeași zi, generalul C. Prezan a emis și făcut public un manifest către locuitorii Basarabiei în care se arăta: „În aceste clipe de grea cumpănă și nestatornicie, Sfatul Țării Moldovenești și-a adus aminte de noi și ne-a cerut, prin Comandamentul militar rus, să trecem Prutul:

1. Ca să aducem rânduială și liniște în satele și târgurile voastre, punând la adăpost viața și avutul întregului popor împotriva răufăcătorilor și
2. Ca să chezășluim transportul celor trebuincioase pentru traiul armatelor ruse și române, care fac

paza la hotarele noastre, apărând prin aceasta și hotarele țării voastre...

Vă declar sus și tare că oastea română nu dorește altceva decât ca, prin rânduiala și liniștea ce aduce, să vă dea puțința să vă statorniciți și să desăvârșiți autonomia și slobozeniile voastre, precum veți hotărî voi singuri. Aveți toată încrederea și primiți pe ostașii aceștia cu dragostea frățească cu care ei vin la voi. Iar dacă vreunul din acești ostași s-ar abate de la calea cea bună, care i-a fost poruncită de noi, aduceți numaidecât jalba voastră înaintea celui mai apropiat comandant, și fiți încredințați că vi se va face îndată deplină dreptate.” [3, pp. 137-138].

În ziua de 13/26 ianuarie 1918, în stația de cale ferată Strășeni a avut loc o nouă întâlnire între generalul E. Broșteanu și o delegație a Sfatului Țării, în cadrul căreia partea română a respins insinuările legate de acțiunea armatei. Mai mult, în urma discuțiilor purtate, pentru a fi convingător, comandantul Diviziei 11 infanterie a emis un manifest către locuitorii Basarabiei în care era expusă situația și scopul acțiunii militare în curs de desfășurare: „Ne adresăm vouă cetățeni pașnici ai Basarabiei, și vă rugăm să înțelegeți cu toții, așa cum este în adevăr rostul nostru. Ridicați-vă cu toții și alungați cetele netrebnice, care pradă și omoară. Suntem hotărâți să luptăm cu cea din urmă putere pentru a nimici aceste cete de progromșci. De vom ajunge la luptă cu cetele pomenite, nu va fi cu puțință să scutim orașele și satele voastre de pierderi prin bombardarea ce vom fi nevoiți să o facem. Spre a nu se întâmpla aceasta, poftim poporul pașnic să silească pe progromșci să părăsească țara cu un minut mai devreme. Să nu fie nevoie să-i izgonim noi cu puterea armatelor.” [9].

Bolșevicii și adepții rămânerii R.D. Moldovenești în sfera de influență a Rusiei sau Ucrainei au reacționat imediat față de prezența armatei române la Chișinău. Încă din ziua de 6/19 ianuarie 1918, Naștarun Caabac, șeful de stat major al armatei roșii din Chișinău, a exercitat o adevărată teroare asupra Consiliului directorilor generali, arestând și obligând pe P. Erhan și I. Inculeț să scrie și să transmită guvernului român de la Iași o telegramă în care să arate: „Protestăm contra introducerii armatelor române pe teritoriul republicii moldovenești. Cerem în mod categoric oprirea imediată a trimerii armatelor și rechemarea neîntârziată a acelor armate, care sunt deja introduse. Introducerea armatelor române în Basarabia amenință cu grozăviile războiului civil, care deja a început. Armatele ruse trebuiesc lăsate să treacă libere fără nicio împiedicare.” [4, p. 270].

Reacția cea mai fermă a venit de la Petrograd, unde, în aceeași seară, luând cunoștință de intrarea

trupelor române în Basarabia, Sovietul Comisarilor Poporului al RSFS Ruse a hotărât: „Toate relațiile diplomatice cu România sunt întrerupte... Fondul de aur român care se găsește la Moscova este declarat intangibil pentru oligarhia română. Guvernul sovietelor își asumă răspunderea de a conserva acest fond și de a-l remite în mâinile poporului român.” [10, pp. 16-17], Hotărârea era argumentată prin aceea că: „Acoperită fără de legi, oligarhia română a deschis operațiile militare împotriva Republicii Ruse.” [10, pp. 15-16].

Decizia Sovietului Comisarilor Poporului a fost cunoscută la Iași și Chișinău abia la 15/28 ianuarie 1918, când în capitala R.D. Moldovenești se desfășurau evenimente deosebit de importante: intrarea generalului E. Broșteanu și a principalilor săi colaboratori, desfășurarea unei ședințe extraordinare a Sfatului Țării prilejuită de acest moment, primirea la Chișinău a notei lui Saint-Aulaire referitor la punctul de vedere al miniștrilor Puterilor Aliate la Iași în privința intrării trupelor române în Basarabia.

Intrarea generalului E. Broșteanu și a statului său major în Chișinău a fost salutată de către oficiali și populația favorabilă prezenței militare române, iar Sfatul Țării a organizat și desfășurat o ședință extraordinară dedicată acelui moment istoric. Ședința a fost deschisă de către I. Inculeț, care a salutat prezența generalului E. Broșteanu în sală, a argumentat necesitatea prezenței militare române la Chișinău și în Basarabia și a vorbit despre garanțiile comandantului român în privința libertății de acțiune a executivului și legislativului de la Chișinău. În cuvântul său, generalul E. Broșteanu a mulțumit pentru onoarea care i s-a făcut prin primirea la Sfatul Țării, arătând, între altele: „Ați hotărât să vă creați o republică, dar nu aveți puteri proprii. În fiecare ceas pe teritoriul republicii se petrec prădăciuni și omoruri și nu le puteți împiedica. Iată scopul pentru care s-a trimis aici armata, singurul scop. Dar odată cu aceasta, armata română a adus alt serviciu populației din republica dumneavoastră; din momentul când armata română a intrat pe teritoriul republicii moldovenești, în toate punctele prin care am trecut, reprezentanții populației se prezentau și ne mulțumeau pentru noaptea liniștită petrecută. În Chișinău se petrece același lucru: populația ne mulțumește că poate trăi liniștită sub paza armatelor române. Guvernul român pune la dispoziția dumneavoastră aceste armate, care sunt aici pentru a veni în ajutorul dumneavoastră. Creați-vă viața d-voastră cum credeți și nimeni nu se va amesteca în ea. În organizarea ei, noi nu vă vom împiedica.” [4, p. 272].

În cadrul ședinței, P. Erhan l-a asigurat pe generalul E. Broșteanu că executivul de la Chișinău va lua toate măsurile pentru a sprijini acțiunea armatei

române, să explice populației locul și rolul prezenței militare românești în R. D. Moldovenească.

A doua zi, la 16/29 ianuarie 1918, generalul E. Broșteanu a emis o nouă Proclamație către populația Chișinăului, în care exprima mulțumirea pentru entuziasma primire și încrederea acordată, transmițând că: „Însărcinarea mea nu este să împiedic împlinirea soartei ce v-ați croit, declarându-vă autonomia sau neatârnarea mai bine, ci dimpotrivă, de a mă sili să vă ajut pentru așezarea întocmirii voastre pe temelii solide. Pentru aceasta va fi nevoie să iau anumite măsuri de ordine și siguranță. Toate măsurile ce voi lua vor fi în interesul vostru comun. Să ascultați și să urmați cu voie bună măsurile ce Comandamentul meu vă va adresa, căci pornesc din nevoia apărării voastre de anarhie.” [4, pp. 145-146].

Proclamația exprima doar în parte realitatea în privința binevoitoare primiri a trupelor române, cunoscut fiind că în Chișinău și împrejurimi erau numeroase forțe ostile, gata să acționeze, prin diverse forme, pentru a demonstra contrariul. Însăși măsurile anunțate și care s-au materializat în timp scurt, evidenția conștientizarea stării de insecuritate care persista în Basarabia și necesitatea ca aceasta să fie înlăturată.

Generalul E. Broșteanu fusese informat că trupele ruse bolșevice se retrăsese la Tighina, unde organizase apărarea orașului și cetății, astfel că, odată cu acțiunile pentru restabilirea ordinii în zona sa de responsabilitate, a organizat atacul asupra zonei ocupate de către bolșevici, în scopul cuceririi acesteia și luării sub control a podului peste Nistru. Luptele pentru cucerirea Tighinei s-au desfășurat între 18/31 ianuarie – 25 ianuarie/7 februarie, când, cu jertfa a trei ofițeri și 138 trupă, Tighina a fost ocupată prin înfrângerea rezistenței bolșevicilor.

Apelul din Proclamația generalului E. Broșteanu era determinat și de radicalizarea raporturilor în cadrul Sfatului Țării dintre Blocul Moldovenesc și Partidul Țărănesc, disputa determinând o remaniere guvernamentală, astfel că la 16/29 ianuarie 1918 dr. D. Ciugureanu a fost împuternicit să formeze un nou guvern, care a acționat în direcția restabilirii ordinii în Basarabia și a unei colaborări eficiente cu armata română. În ziua de 18/31 ianuarie 1918, Congresul țărănesc a dezbătut problema prezenței armatei române în Basarabia, vorbitorii aducând insulte și proferând amenințări la adresa militarilor români.

În acele zile tensionate deputați din Sfatul Țării au pregătit și la 24 ianuarie/6 februarie 1918 au emis o Declarație prin care au proclamat independența Republicii Democratice Moldovenești, în care se arăta că: „Sfatul Țării și sfatul miniștrilor Republicii Moldo-

venești se va sili să cheme cât mai degrabă adunarea poporană pe temeiul glăsurii obștești, care va hotărî desăvârșit rânduiala lăuntrică în țară și legăturile ei de unire cu alte țări, dacă aceasta o va cere binele popoarelor republicii noastre.” [4, pp. 149-150].

Un punct distinct al Declarației din 24 ianuarie/6 februarie 1918 l-a constituit cel referitor la prezența armatei române în Basarabia: „Prin venirea oștilor frățești române pe pământul republicii noastre s-a întocmit o stare prielnică pentru munca harnică și orânduită pe toate ogoarele vieții. Oștile românești au venit să apere drumurile de fier și magaziiile de pâine pentru front; dar ființa lor pe pământul nostru ajută la așezarea rânduielii în țară și de azi înainte roada muncii fiecărui cetățean al republicii este chezașuită împotriva lăcomiei răufăcătorilor... Toate zvonurile, cum că Românii au venit să ne cuprindă țara și să ne stăpânească, nu se potrivesc cu adevărul și se împărștie de dușmanii Republicii noastre. Că oștile românești nu ne primejduiesc neatârnarea, slobozenia și drepturile câștigate prin revoluție, chezașie ne sunt Franța, Anglia și America cu mărturiile lor, precum și declarațiile împuterniciților României.” [4, p. 150].

Prezența benefică a armatei române în Basarabia a fost exprimată și într-o Declarație a unui grup de intelectuali din teritoriile locuite de români, grupați în jurul ziarului „Ardealul”, a cărui denumire a fost schimbată în „România Nouă – organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor”, chiar în ziua de 24 ianuarie/6 februarie 1918, în care se arăta că: „Împrejurarea că viteaza armată română astăzi este stăpână peste întreaga Basarabie, ne dă oarecum puțința unei desfășurări slobode a acestei lupte sfinte și drepte. Noi socotim această armată, în care pe lângă ostași din România, sunt și zeci de mii de români din Transilvania, Bucovina și Macedonia, ca o armată a întregului neam românesc, menită să lupte nu pentru alipirea la România a țărilor care se află încă sub stăpânire străină, ci pentru crearea unei Românie noi, a întregului neam. ...dacă până acum putea să însemneze o primejdie, ca cineva să lupte în Basarabia pentru unirea neamului, de aici încolo, având scutul armatei române, ar fi o trădare dacă basarabenii nu și-ar înțelege datoria lor națională cea mai înaltă.” [4, pp. 152-153]

Prezența armatei române în Basarabia și restabilirea ordinii în mediul urban și rural a asigurat libertatea de acțiune a structurilor politice și organizațiilor profesionale în direcția exprimării gândurilor pentru viitorul populației majoritare din acest spațiu. Ziarul „România Nouă” a publicat la 31 ianuarie/13 februarie 1918 o chemare a scriitorilor din România, Ardeal și Bucovina către locuitorii dintre Prut și Nistru, în care

se arăta: „A venit, fraților, vremea ca neamul moldovenesc să nu mai cunoască hotar pentru dragostea lui, pentru limba noastră cea dulce. *Cultura, limba și școala noastră de acum trebuie să se unească pe veci și nedespărțiți vom rămâne până la sfârșitul sfârșitului.*” [11].

Așadar, proclamarea independenței R.D. Moldovenești a fost posibilă datorită voinței oamenilor politici din Basarabia racordați la realitățile vremii, care, prin asigurarea libertății de exprimare și acțiune de către armata română, au luat decizia de a renunța la ideea unei republici autonome în cadrul Federației Rusiei sau a Ucrainei, așa cum se dorea și la Kiev.

Proclamarea independenței R.D. Moldovenești a fost primită cu satisfacție la Iași, dar cu îngrijorare și chiar ostilitate la Kiev și Petrograd. La 2/15 februarie 1918 generalul Constantin Coandă, aflat la Kiev, transmitea lui I.I.C. Brătianu o informare despre situația din Ucraina, unde sovietele preluaseră pentru scurt timp puterea, cât și cerințele colonelului Mihail Artimievici Muraviev, comandantul șef al armatelor revoluționare de pe Frontul est-ucrainean, care cerea guvernului român „să dea un ordin categoric trupelor române care au ocupat teritoriul Republicii Federative Ruse să se retragă în granițele României, fără a aștepta din partea noastră înlocuirea trupelor care păzesc depozitele d-voastră. Numai după retragerea imediată a trupelor, relațiile normale între armata română și armata revoluționară a Republicii Federative Ruse vor putea fi restabilite... Acord 48 de ore din momentul primirii de către D-voastră a prezentei cereri pentru răspunsul guvernului de la Iași cu privire la retragerea trupelor în granițele D-voastră. Ne primirea unui răspuns afirmativ din partea guvernului D-voastră, va atrage deschiderea imediată a unei acțiuni militare vi-guroase din partea armatei revoluționare ruse.” [12].

Cerința este o dovadă clară a intențiilor sovietelor în legătură cu spațiul dintre Prut și Nistru, ce prezenta în continuare interes pentru conducerea instalată prin forță la Petrograd care nu recunoștea actul de independență votat de către Sfatul Țării de la Chișinău.

În legătură cu răspunsul ultimativ solicitat de către colonelul M.A. Muraviev, acesta a ajuns la Kiev la 9/22 februarie, generalul C. Coandă fiind împuternicit să prezinte ofițerului rus: „Trupele române au intrat în Basarabia la cererea formală a guvernului Republicii Moldovenești. Scopul trimiterii trupelor românești este exclusiv de a garanta securitatea depozitelor militare pe care le avem în Basarabia destinate trupelor române și a celor rusești care se mai găsesc încă în România, și de a asigura în același timp circulația normală pe căile ferate din Basarabia. Guvernul Republicii Moldovenești este în imposibilitatea de a lua aceste

măsuri din lipsă de forțe militare organizate. Atitudinea agresivă a autorităților superioare de la Kiev cu privire la România n-ar putea fi deci justificată.” [13].

Relațiile cu ucrainenii s-au detensionat odată cu ocuparea Kievului de către trupele germane, la 17 februarie/2 martie 1918, generalul C. Coandă având contacte în ziua de 19 februarie/4 martie 1918 cu noul ministru de război Jukovski și cu ministrul de externe Golubovici, primind garanții că i se va permite plecarea la Iași, ceea ce nu s-a întâmplat imediat.

Eliberarea generalului C. Coandă și revenirea acestuia în țară, unde a ajuns la 4/17 martie, a fost posibilă datorită includerii sale ca membru în delegația română pentru negocierea păcii cu Puterile Centrale.

După proclamarea independenței, starea de insecuritate a R.D. Moldovenești era accentuată de pretențiile teritoriale ale Ucrainei. Prin urmare, la Chișinău se conștientiza și se făceau demersurile pentru continuarea prezenței militare românești, pentru o implicare mai consistentă a trupelor române în asigurarea securității tinerei republici.

Declarația de independență a fost transmisă oficial la Iași abia la 17 februarie/ 2 martie 1917, prin care se anunța ruperea raporturilor de dependență față de Rusia și se transmitea asigurarea că: „guvernul Republicii, reprezentând un popor liber pe destinele sale, va stabili cât mai curând cu puțință raporturi strânse și frățești cu Regatul României de care suntem legați atât prin interesele vecinătății cât și prin comunitatea rasei.” [14].

În condițiile unor relații tensionate cu ucrainenii, la 3/16 februarie 1918 generalul A. Averescu a primit o înștiințare din partea lui D. Ciugureanu în care se arăta că în acea zi sosise la Chișinău un trimis al generalului Scerbacev, „cu însărcinarea de a forma pe teritoriul Republicii noastre armate rusești și de a rechiziționa depozitele de toate categoriile ce armatele rusești în retragerea lor le-au lăsat pe teritoriul nostru; prezența generalilor ruși precum și intențiile lor fiind dăunătoare intereselor superioare și siguranței Republicii Moldovenești, printr-o hotărâre anterioară, a dispus ca toate depozitele rusești ce se găsesc pe teritoriul național, să rămână proprietatea Republicii și a oprit provizoriu formarea de trupe rusești pe teritoriul ei. În numele guvernului Republicii Moldovenești rog pe excelența voastră să ne informeze dacă are cunoștință asupra acestor chestiuni și să ordone Comandamentului trupelor române din Chișinău ca să ne dea concursul în caz de nevoie pentru salvagardarea marilor noastre interese.” [15].

Acțiunea generalului trimis de către D.G. Scerbacev în R.D. Moldovenească a îngrijorat conducerea de la Chișinău, care la 1/14 martie 1918 solicita gu-

vernului român „să dea ordine armatei sale din Basarabia de a nu permite crearea de corpuri de armată rusești pe teritoriul republicii, deoarece neorânduielele și nesupunerile au reînceput numai cât s-a știut de permisiunea acordată generalului Scerbacev de a forma unități militare ruse.” [16].

Dacă problema constituirii de unități ruse în Basarabia a fost contracarată, continuând expedierea acestora peste Nistru, de la Kiev semnalele erau dintre cele mai sumbre. La 16/29 martie 1918, ministrul de externe al Ucrainei, Golubovici, dorind o participare la viitoarea conferință de pace de la București, transmitea guvernelor de la Berlin, Viena, Istanbul, Sofia și Iași, că „Guvernul ucrainean este adânc interesat de soarta unei regiuni limitrofe Republicii Ucrainene, de Basarabia. ...Basarabia din punct de vedere etnografic, economic și politic formează o unitate indivizibilă cu teritoriul Ucrainei... orice schimbare a fostei granițe româno-ruse, în special în părțile ei de nord și de sud, ating adânc interesele politice și economice ale Republicii Ucrainene.” [17].

În ziua de 16/29 martie 1918, primind de la Iași telegrama ministerului de externe ucrainean, guvernul R.D. Moldovenești a transmis o notă executivului de la Kiev prin care respingea pretențiile și argumentele sale, considerându-le ca un amestec în treburile sale interne. În aceeași zi, a avut loc o ședință a Sfatului Țării, în cadrul căreia D. Ciugureanu reamintea opozițiilor prezenței militare românești între Prut și Nistru: „...eu v-am spus că primejdia ne amenință pe noi din altă parte, de unde nici nu ne așteptam, din partea Ucrainei. Ucrainenii atunci se zicea că vor să ne ieie două ținuturi de ale noastre, ținuturile Achermanului și Hotinului. Însă ceea ce era atunci numai o vorbă acum e un fapt adevărat... Ucraina mai mult nu se mai socoate cu republica noastră, nu mai vrea nicidecum să țină seamă de neatârarea noastră și nici măcar nu ne socoate în drept de a ne ocârmui noi singuri.” [3, p. 189].

Cum era de așteptat, dezbaterile au fost aprinse, cu proteste față de atitudinea Kievului, dar și cu exprimări favorabile și justificative față de cererile ucrainenilor. O poziție fermă a avut deputatul Dimitrie Bogos, care a protestat față de pretențiile ucrainenilor, arătând: „Iar dacă e vorba de alipirea Basarabiei la vreo țară megieșă, apoi România are pentru aceasta toate drepturile, pe când Ucraina niciunul.” [3, p. 195]. Această atitudine a guvernului ucrainean era o dovadă în plus că autoritățile de la Chișinău aveau nevoie de o prezență militară românească pentru continuarea misiunilor în curs de desfășurare, cât și ca element de descurajare pentru cei atât de preocupați de gestionarea unui spațiu care aparținuse din 1812 Imperiului

Țarist. Riscurile la adresa independenței R.D. Moldovenești, conștientizarea vulnerabilităților, libertatea de acțiune în plan politic au fost factori care au grăbit decizia Sfatului Țării de unire cu România.

Urmare a atitudinii autorităților ucrainene, la 26 februarie/11 martie, câțiva membri ai Sfatului Țării s-au deplasat la Iași, unde au discutat cu autoritățile române și cu reprezentanții diplomați ai Antantei despre posibilitatea unirii R.D. Moldovenești cu România. O a doua vizită la Iași a avut loc la 20 martie/2 aprilie când s-a decis înfăptuirea actului unirii și modalitatea de înfăptuire.

Tendența Ucrainei de a absorbi teritorial și instituțional teritoriul dintre Prut și Nistru a fost dovedită, imediat după proclamarea unirii, prin rezoluția din 13/26 aprilie 1918 a Radei de la Kiev, transmisă guvernului român, în care se arăta că: „...ea nu recunoaște hotărârea Sfatului Țării privind încorporarea Basarabiei la România, este un act care nu exprimă voința tuturor popoarelor locuind pe teritoriul Basarabiei, din care cauză Republica Democrată a Ucrainei pretinde ca regiunile Basarabiei unde populația s-a declarat sau se va declara ucraineană să fie reunite la Republica Ucraina.” [3, p. 222].

A fost prima, dar nu ultima, exprimare de acest gen, prin care Ucraina își manifesta această dorință, era o dovadă a necesității unei prezențe militare românești consistente la Nistru pentru apărarea acestui teritoriu revendicat de către Rusia bolșevică și noul stat constituit la est de fluviu.

Unirea decisă la Chișinău la 27 martie/9 aprilie 1918, votul din cadrul ședinței Sfatului Țării este o dovadă că deputații au avut libertate de exprimare, prezența în acea zi chiar în sala de ședințe a primului ministru român Alexandru Marghiloman și a generalului Constantin Hârjeu – ministrul de război, neinfluențând votul opozițiilor unirii.

Recunoașterea importanței prezenței militare românești în Basarabia de la începutul anului 1918 este dovedită de prezența la Chișinău, începând cu ziua de 26 martie/8 aprilie, a generalului C. Hârjeu – ministru de război, generalului Ludovic Mircescu, generalului I. Istrati – comandantul Corpului 6 armată, generalului E. Broșteanu – comandantul Diviziei 11 infanterie, scoasă din Basarabia, generalului Ioan Rășcanu – comandantul Diviziei 1 vânători, generalului Petre Greceanu – comandantul Diviziei 2 cavalerie, generalului Mihai Schina – comandantul Diviziei 1 cavalerie, generalului Ioan Ghinescu – comandantul Diviziei 4 infanterie, generalului Al. Anastasiu, generalului Alexandru Mărgineanu – comandantul Diviziei 3 infanterie, care în ziua de 27 martie/9 aprilie, pe timpul desfășurării lucrărilor Sfatului Țării, „s-au dus la Corpul VI

de armată, unde un ceai de onoare fusese pregătit de d. general Istrate și unde au așteptat mesajul parlamentului basarabean.” [3, p. 213]. În seara zilei, la ora 19:00, A. Marghiloman și suita sa, inclusiv generalii prezenți la Chișinău, fiind invitați să se prezinte la localul unde se desfășura ședința Sfatului Țării pentru a lua cunoștință de rezultatul votului, „s-au dus în cortegi, escortați de cavaleria basarabeană și de escadroane de roșiori, la palatul liceului nobilimei, în care Sfatul Țării își ține ședințele lui.” [3, p. 214].

Sintetizând locul și rolul armatei române în Basarabia în primele luni ale anului 1918, se poate deduce, pe baza activităților desfășurate, că aceasta nu s-a implicat direct în activitatea politică a structurilor constituite în noiembrie și decembrie 1917, dar prezența acesteia a stânenit vizibil libertatea de acțiune a trupelor și forțelor bolșevice ostile îndeplinirii idealurilor românilor dintre Prut și Nistru.

Locul și rolul armatei române în Basarabia în perioada ianuarie-martie 1918 a fost sintetizat în raportul pe care generalul I. Istrati l-a prezentat la 29 aprilie/12 mai 1918 Marelui Cartier General, din care rezultă acțiunile și activitățile desfășurate de către trupele din subordine: preluarea armamentului de la populația urbană și rurală; asigurarea celei mai complete ordini, împingerea peste Nistru a ultimelor coloane ruse din Basarabia și care veneau din Moldova; asigurarea condițiilor pentru ca activitatea agricolă, economică și comercială să reînceapă (în acest scop pe lângă fiecare divizie a fost trimis câte un comisar al guvernului român, de regulă un prefect de județ); adunarea și inventarierea armamentului lăsat de trupele ruse; o purtare corectă și demnă și desfășurarea unei propagande active (conferințe, șezători, baluri, coruri, concerte – în acest scop, guvernul luase măsura trimerii în Basarabia a unui număr de profesori secundari, învățători și preoți pentru propagandă națională și culturală), prin care să se apropie populația de toate naționalitățile, iar moldovenii în special să fie deșteptați la viața națională, combătându-se agitațiile străinilor contra noastră [18].

În raportul său, generalul I. Istrati remarcă faptul că unitățile care au acționat între Prut și Nistru și-au făcut pe deplin datoria, „liniștea fiind menținută, s-au ajutat proprietarii și țărani pentru munca câmpului, suprafața cultivată întrecea cu mult pe cea din anii tre-

cuți, s-a strâns materialul armatei ruse și s-a adunat în depozitele Ministerului de Război, s-a ameliorat foarte mult spiritul general al populației față de români.” [18].

Din raport rezultă că decizia de unire adoptată de către Sfatul Țării de la Chișinău se datorește inclusiv prezenței și acțiunilor armatei române, dar nicăieri nu se găsesc aprecieri sau afirmații din care să reiasă planificarea sau desfășurarea unor acțiuni și activități destinate special influențării acțiunii și voinței autorităților și populației.

Locul și rolul armatei române în realizarea unirii Basarabiei cu Patria mamă a fost elocvent sintetizat de către unul dintre artizanii acesteia, Ion Inuleț, care în vara anului 1918 scria în jurnalul său: „Pentru noi moldovenii, pentru mișcarea noastră națională, intrarea armatei române în Chișinău a fost un eveniment de primă importanță, decisiv. Elementele românești au câștigat mai mult curaj și mai multe speranțe pentru viitor.”

BIBLIOGRAFIE

1. Kirițescu C. Istoria Războiului pentru Întregirea României, 1916-1919. Ediție anastatică, vol. III, Ploiești: KartaGrafic, 2014.
2. Conte de Saint-Aulaire. Confession d'un vieux diplomate, Flammarion, Paris.
3. Apud, Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România, 1917-1918. Documente. Chișinău: Hyperion, 1995.
4. Cazacu P. Moldova dintre Prut și Nistru, 1812-1918. Iași, 1924.
5. Ciobanu Ș. Basarabia. Chișinău, 1926.
6. AMR, fond Microfilme, rola P II 2.510, c. 282.
7. AMR, fond Microfilme, rola P II 2. 510, c. 238-240.
8. Stănescu M. C. Armata română și unirea Basarabiei și Bucovinei cu România. Constanța: Ex Ponto, 1999.
9. Cuvânt Moldovenesc, nr. 6, 12 ianuarie 1918.
10. Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. I, 1917-1934. București: Editura Enciclopedică, 1999.
11. România Nouă, Chișinău, Anul II, nr. 11, 1 februarie 1918.
12. Arh. MAE, fond 71/URSS, vol. 133, f. 288-289.
13. *Ibidem*, f. 86-87.
14. Arh. MAE, fond 71/URSS, vol.131, f. 35.
15. *Ibidem*, f. 83-84.
16. *Ibidem*, f. 88.
17. *Ibidem*, f. 133.
18. AMR, fond Microfilme, rola P II 2.510, c. 284.